

Data przesłania tekstu: 5 X 2018 r.

Data przyjęcia tekstu do druku: 10 X 2018 r.

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/AKZ.2018.021>

Niepodległa Poddębskiego, Naczelna Dyrekcja
Archiwów Państwowych, Narodowe Archiwum Cyfrowe,
Warszawa 2017, ss. 114.

N*iepodległa Poddębskiego*, to już czwarty monograficzny album wydany przez Narodowe Archiwum Cyfrowe¹. Wcześniej, w ramach tej serii ukazały się: *Warszawa Siemaszki. Fotografie z Narodowego Archiwum Cyfrowego* (2014), *PRL Rutowskiej. Fotografie z Narodowego Archiwum Cyfrowego* (2015) i *Narcyz Witczak-Witaczyński* (2016). Album został opracowany w ramach obchodów 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości, dzięki wsparciu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych, a honorowy patronat nad wydawnictwem objął Wiceprezes Rady Ministrów, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego prof. Piotr Gliński.

Henryk Poddębski urodził się 21 XI 1890 r. we wsi Chrzęstów koło Konięcpola w województwie kieleckim. Większość swego życia spędził jednak w Warszawie. Od 1912 r. był członkiem Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego i wtedy też zaczęła się jego przygoda z fotografią, która z czasem stała się pomysłem na życie. Pierwszym nauczycielem fotografii Poddębskiego był prawdopodobnie Feliks Liszewski, malarz i fotoamator, sekretarz zarządu Komisji Fotograficznej PTK a z czasem kierownik zbiorów fotograficznych tego stowarzyszenia. Poddębski początkowo fotografował przede wszystkim Warszawę oraz zdawał fotorelacje z wycieczek organizowanych przez PTK, m.in. na Lubelszczyznę czy szlakiem zamków w Jurze Krakowsko-Częstochowskiej. Latem 1914 r. wyjechał na Podole, gdzie wykonał serię zdjęć w Kamieńcu Podolskim. Łącząc pasję do podróży po Polsce z miłością do fotografii, idealnie wpisał się w program polityczny i ekonomiczny rządu,

¹ *Niepodległa Poddębskiego*, Warszawa 2017, ss. 114, <https://www.nac.gov.pl/wp-content/uploads/2017/11/NAC-Henryk-Poddebski-eBook.pdf> (dostęp 12.06.2018 r.)

który zakładał wykorzystanie fotografii do wspierania działań mających na celu scalanie ziem pozostających przez ponad sto lat pod administracją trzech zaborców oraz krzewienie wśród obywateli wiedzy o własnej ojczyźnie. Współpracował z ministerstwami, wyższymi uczelniami oraz z dużymi firmami. Prowadził własną działalność, Pracownię Fotograficzną Henryka Poddębskiego, oraz brał aktywny udział w konkursach i wystawach fotograficznych w Polsce i za granicą. Przywiązywał dużą wagę do sygnowania swoich prac, które opatrywał na stronie recto, w prawym dolnym rogu suchym odciskiem pieczęci wkłęsłej z nazwiskiem, a na stronie verso pieczęcią tuszową, zawsze z zastrzeżeniem praw autorskich. Używał także innych pieczętek, o bardziej i mniej rozbudowanej treści, m.in. *Zbiór Fotografii Krajoznawczej* czy *Największy Zbiór Fotografii Polski Współczesnej*. W roku 1934 Poddębski wydał drukiem katalog, który zawierał wykaz miejscowości, w których wykonywał zdjęcia wraz z informacją o liczbie zarchiwizowanych negatywów². Publikacja ta pełniła rolę folderu reklamowego, a po dziś dzień stanowi ważne źródło informacji o dorobku artysty, szczególnie z pierwszego okresu jego działalności.

Wydarzenia II wojny światowej wyrządziły w życiu i pracy Henryka Poddębskiego wielkie spustoszenie. Syn jego zginął w obozie koncentracyjnym, a w pożodze wojennej utracił swoją firmę i cały warsztat pracy. On sam, po zakończeniu Powstania Warszawskiego, trafił do obozu w Dachau, a następnie do obozów Natzweiler i Vaihingen. Zmarł w niewoli 4 III 1945 r. Jedynie dzięki dużej determinacji i zaangażowaniu rodziny udało się ocalić kształtowane tak świadomie przez autora jego osobiste archiwum fotograficzne. Znajdują się w nim zdjęcia ze wszystkich województw odrodzonej Rzeczypospolitej, dokumentujące architekturę, krajobrazy i życie codzienne Polski po 123 latach niewoli.

Do Narodowego Archiwum Cyfrowego fotografie Henryka Poddębskiego trafiły w 2016 r. Ich zakup dofinansowało Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego i dziś tworzą one zespół o numerze 131 o nazwie „Archiwum Fotograficzne Henryka Poddębskiego”. Łącznie jest w nim ok. 22 tys. zdjęć. W recenzowanym albumie brak jednak dokładnej informacji o samym zespole, jego zawartości, stanie zachowania, datach skrajnych czy prowadzonych pracach nad jego opracowaniem. Wiemy jednak, że wraz ze zdjęciami do NAC został przekazany autorski, oryginalny inwentarz, w którym każda fotografia została zewidencjonowana przez twórcę, a nadany im układ nie uległ zmianie od przedwojnia. Henryk Poddębski swoje zapiski prowadził w dwóch grubych zeszytach, w których notował datę i miejsce wykonania każdego zdjęcia.

Recenzowany album otrzymał układ rzeczowy. Część właściwa została poprzedzona przedmową prof. Piotra Glińskiego, Wiceprezesa Rady Ministrów, Ministra Kultury

² *Katalog fotografii z widokami Polski: (6000 wzorów) wykonanych przez Henryka Poddębskiego*, Warszawa 1934.

i Dziedzictwa Narodowego, dr. Wojciecha Woźniaka, Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych oraz Marianny Otmianowskiej, Dyrektora Narodowego Archiwum Cyfrowego. Dalej umieszczono Wprowadzenie, które stanowi rys historyczny okresu od odzyskania przez Polskę niepodległości po czasy II wojny światowej. Najważniejsze wydarzenia dla Polski i świata umieszczono na osi czasu. Rozdział pierwszy został zatytułowany *Henryk Poddębski. Artysta – Fotograf*. W tej części Danuta Jackiewicz przybliżyła sylwetkę autora, a sama narracja została wzbogacona nie tylko o prywatne fotografie, ale i zdjęcia autorskiego inwentarza, oryginalnych obwolot, kopert i pudeł do przechowywania negatywów, w tym także szklanych, oraz zdjęcie małoobrazkowego aparatu fotograficznego Leica. Bez wątplenia jest to ciekawy zabieg dopełniający sam album, ale jednocześnie ukazujący fragment historii fotografii oraz warsztat pracy fotografa, artysty i dokumentalisty. Praca autora nad inwentaryzacją swojej fotograficznej spuścizny ma także wymiar edukacyjny. Otóż pokazuje jak istotna jest skrupulatna inwentaryzacja, prowadzona na własny użytek ale także nieoceniona z punktu widzenia potomnych.

Rozdział drugi został zatytułowany *Wielkie inwestycje*. Wprowadzenie do tej i kolejnych części opracował Wojciech Kalwat. Zawiera ona 31 fotografii przedstawiających m.in.: elektrownię i osiedle robotnicze w Stalowej Woli z 1939 r., zapórę rzeczną w Beskidzie Śląskim z 1933 r. oraz rozwijający się przemysł stoczniowy i inwestycje realizowane w porcie w Gdyni w latach 30. XX w.

Trzeci rozdział zawiera fotografie ilustrujące gospodarkę II Rzeczypospolitej. Przygotowane tło historyczne jest doskonałym wprowadzeniem do realiów przemysłowego świata odrodzonej Polski. Na 36 zdjęciach zostały pokazane kopalnie, przędzalnie i fabryki, ale i zakłady krawieckie, szewskie i stolarskie, przemysł drzewny i industrialny krajobraz miejski.

Samym miastom został poświęcony osobny, czwarty rozdział albumu. Po krótkim historycznym wprowadzeniu, umieszczono 41 zdjęć. Ukazują one życie codzienne miast i miasteczek, wykonywane prace, w tym brukowanie i asfaltowanie ulic, roboty kanalizacyjne czy elektryfikację, komunikację i architekturę Polski lat dwudziestych i trzydziestych XX w.

W podobny sposób ukazano w rozdziale piątym polską wieś. Na zdjęciach widać tradycyjne wiejskie chaty, ulice i drogi. Wsie rybackie, to przede wszystkim połowy ryb i transport wodny, a na lądzie prace polowe, sianokosy i żniwa, orka i wykopki, ale także wiejskie dożynki jako czas zabawy. W tej części umieszczono 33 zdjęcia.

Rozdział szósty, ostatni, zatytułowany *Wypoczynek i relaks*, zawiera 35 fotografii. Przedstawiają one najpopularniejsze miejsca wypoczynku w górach, nad morzem i nad jeziorami. Można na nich zobaczyć jak ludzie dwudziestolecia międzywojennego spędzali wolny czas latem i zimą, tańcząc, spacerując, pływając i jeżdżąc na nartach. Można też podejrzeć jak wyglądał sprzęt sportowy, środki lokomocji i najmodniejsze polskie kurorty tego okresu.

Omówiony album jest kolejną udaną próbą Narodowego Archiwum Cyfrowego przybliżenia czytelnikom fotograficznego dziedzictwa archiwalnego. Pokazuje on jak można przedstawić historię naszej ojczyzny poprzez obraz i komentarz do niego, poprzez codzienne życie obywateli, ich zmagania, radości i smutki. Jest on adresowany zarówno do odbiorcy polskojęzycznego, jak i obcokrajowców, gdyż każda z części oraz podpisy pod fotografiami zostały sporządzone w dwóch językach: polskim i angielskim. Dzięki temu grupa jego odbiorców została poszerzona. Również dzięki elektronicznej postaci albumu i możliwością jego pobrania za pośrednictwem strony internetowej NAC jest on powszechnie i bezpłatnie dostępny. Dużą wartością publikacji jest także jej aparat naukowy, ciekawe komentarze historyczne, przypisy i odsyłacze do innych źródeł. Pozwalają one zainteresowanym poszerzyć swą wiedzę i poznać kontekst i okoliczności powstania oglądanych obrazów. Odczuwalny jest jednak brak informacji o samym zespole, jego wielkości, specyfice i zawartości, ale także informacji o kluczu doboru prezentowanych zdjęć, ich liczbie i krótkiej charakterystyce. Szkoda, ponieważ z jednej strony recenzowany album jest skarbnicą wiedzy o polskiej drodze do niepodległości, ale z drugiej stanowi doskonałą okazję do rzetelnego pokazania pracy archiwistów i zespołu, który zapewne kryje jeszcze niejedną ciekawą opowieść.

Marlena Jabłońska

(Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)

mjablon@umk.pl

ORCID ID: 0000-0001-7189-9007

■ Bibliografia

Katalog fotografii z widokami Polski: (6000 wzorów) wykonanych przez Henryka Poddębskiego. Warszawa: M. Arct, 1934.

Niepodległa Poddębskiego. Warszawa: Narodowe Archiwum Cyfrowe, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, 2017. <https://www.nac.gov.pl/wp-content/uploads/2017/11/NAC-Henryk-Poddebski-eBook.pdf>.